

Kuuekümnendad

Jaan Tänavots

Sisukord

Sa tule siis, kui õhtueha	5
Tuul rapsib terasid viljapeast,	6
Valged õied, lumeõied	7
Võõraid lapsi olen hellitanud,	8
Maja aknast kumab valgust –	9
KUSTUV LÕKE	10
UDUNE ÕHTU	11
NUKKER ÕHTU	12
SÜGISMETS	13
SÜGISTIHASED	14
Kuremõõgad on pilvini sirutund,	15
Ehale	16
LAPSELE	17
Ma korjan kokku need lehed,	18
Kord laulsid siin linnud	19
KIVI JUURES	20
Koormaid tuleb ja tuleb,	21
Kõleda sügishommiku tund	22
Väljas nutab tuulehoog,	23
AHVATLUS	24
ÕHTU JÄRVEL	25
Org on vaikne ja tihedas udus,	26
VAREMED	27
SÜGISPIHLAKE	28
TBC	29
EHA AJAL	30
HAIGLAÕÖ	31
HAIGLAÕHTU	32
Tahad teda,	33

Sa tule siis, kui õhtueha

on punetamas üle vee.
Su rõõmujanulise keha
viin varju kaldavõsasse.

Puult kastepiisku langeb maha,
kui sulle rajan sinna teed,
kus ununevad kurb ja paha
ja ainult nauding jäänd on veel.

Nüüd õhkad minu käte haardes,
alt pesu pringid rõõmusaared
mu poole küünitavad end.

Maailm jääb ümberringivakka,
su ihu hellitama hakkab
mu kehas tärgand rütm ja lend.

Tuul rapsib terasid viljapeast,
salve need hoopiski jõudma ju peaks.

Pead jäävad püsti, kerged kui udemed –
paljude töökäte vaev nõnda pudeneb.

Vili on küpsend, miks ikka ei tule
lõikaja ometi lõikusele.

Saabub taas kevad ja odraväljad
otse kui külvatult jälle on haljad.

Valged õied, lumeõied

sirelil ja õunapuul
rohukõrrel, pjuvarrel,
õhus keerutab neid tuul.

Valgeid õisi, valgeid õisi
ikka rohkem täis on õhk,
täis on õu ja peenrad aias,
sumbub röske mulla lõhn.

Ümbrus muutub kitsaks, kitsaks,
valged õied jäänd vaid veel,
keerlevad ja libisevad
silmisses ja südames.

Valged õied, valged õied
lendlema mu ümber jäid,
valgeid õisi, lumeõisi
kogu minu õu on täis.

Võõraid lapsi olen hellitanud,
oma laps kui tuulte kätte jäi.
Võõraid lapsi olen õpetanud,
enda laps ei tea kus koolis käib.

Tuulte peale ehitasin tuba,
nüüd on sellest ainult valus jälg,
armsam kaua armastada lubas –
hinge jäi vaid armastuse nälg.

Teiste jutte loen ja teiste laule,
viibin teiste sõnapidudel,
enda luulemaa on kaugel, kaugel
ja seal põuas vili kiduneb.

Maja aknast kumab valgust -

sügisöö on pime.
Sõber, mäletad, kuis ükskord
siin me istusime.

Põles lõke kännu najal,
naersid tähesilmad.
Ajasime poiste juttu
elust, maast ja ilmast.

Lõke see on ammu kustund,
kohtki läinud meelest,
aga lõkkest õhkund soojus
täni on meeles.

Igäiks meist iserajal,
isetöid me teeme,
aga kohtumisel ikka
on see soojus meeles.

Kasvõi istu kännu juurde,
üles võta tuli,
jälle poiste sõprusringis
vestle hommikuni.

2. okt

KUSTUV LÕKE

Leban selili, taevasse vahin,
kõrval lõkke sees põlevad söed.
Ehakuma kui tulekahi
kaugel läänes veel eredalt köeb.

Ah, ei viitsi, et üles end ajaks,
tukke kohendaks, puid lisaks veel.
Kuldseid kübemeid suitsust siis sajak –
nagu õnnekillud on need.

Hetkeõnn nõndasama ju lendub,
viivuks sätendus sellest vaid jääb,
Tagantjärele tihti tundub,
et

Tähed säravad. Leegitsev eha
põles läbi ja pime on nüüd.
Udud ringmängu tantsivad luhal,
seljas veehallid siidised rüüd.

Lõke kustub. Üks söeke veel kumab,
justkui hingas – ja kustus siis,
Ja ei tea ma, kas keegi või kunas
uue lõkke teeb üles siin.

2. okt.

UDUNE ÕHTU

Ojalt uduvood luhale valgudes
tasa, käratult tõstavad pead.
Õhtu kahvatus ehavalguses
nagu haldjad on nende read.

Vaikselt lehtesid libiseb puudelt,
hallast koltunud on rohi maas.
Nendel vaiksetel sügisekuudel
tahan üksinda uidata ma.

Mingi rahutus põletab jalgades,
vaevab keha ja raskeks teeb pea.
Juba hommikul ärgates algab see,
hilisööni mind ringi veab.

Silmapiiril seal uduvoos kaugel
nagu keerleks üks haldjate ring,
kostaks otsekui kutsuvaid laule,
millest rindu jääb kinni mul hing.

- On vaid oja ja udune õhtu,
taevas ühtegi tähte ei näe.
Kustub sügiselõhnu täis õhku
eemal öökulli valulik hääl.

6.okt. Lustiveres

NUKKER ÕHTU

Jälle sajab, aina sajab,
pole vahet ööl, ei päeval.
Vaatad üles – mööda taevast
vihmast rasked pilved lä'evad.

Vahel vahetades suunda,
niiskeid tuuli aina puhub,
üle põllu kannab lehti,
viib neid kaasa. – Aga kuhu.

Tüdinult nad kraavi viskab,
pole enam mängutuju.
Puudelt uusi lehti langeb,
taevas uusi pilvi ujub.

Nüüd nii hea on kodusoojus,
tulla oma kalli juurde,
õhtud lähestikku veeta,
lasta märatseda tuultel.

Mööda akent vihma valgub.
Pole kuskile mul minna.
Haiglaseinad külmas rahu
pigistavad kinni rinna.

Näoli padja sisse lange.
On nii igav, kurb ja vilu.
Ja et veidi sooja saada,
püüan hästi mõelda sinust.

SÖGISMETS

Haavapuu punases värelev
lehtedest pooleldi tühi,
tuul tuli nendele järele,
põõsaisse kokku nad pühib.

Kaskedel üksikud ebemed
lipnevad tuules vinges.
Mõni neist tuulehoos rebeneb,
langedes õhus teeb ringe.

Tammel veel krabiseb, krõbiseb
kuivanud lehtede sülem,
toomingas paljana võbiseb –
temastki sügis käis üle.

Lehised üksinda kõrguvad,
rohetav oks kõigub tuules.
Pehmetelt okastelt nõrguvad
säraavad veepiisad suured

Neile nood öökülmad midagi
teha ei ole veel suutnud,
vapraستی vastu pidasid,
araks see neid ei muutnud.

17.0kt. '60?

SÖGISTIHASED

Tulid jälle tihased me aeda
oma vaikse sügislauluga.
Raagus õunapuudes vihur kaebab,
viimseid lehti okstelt katkub ta.

Leeklill pea on aralt lasknud longu,
saialille nupud kinni jäid,
aga tihased ei tunne norgu –
kogu aed neid oleks nagu täis.

Sekeldavad okstel siia-sinna,
endal vaiksed vileviisid suul.
Nad ei tahagi siit ära minna
sinna, kus ei ole vihma, tuult.

Ehk nad tahakski, kuid tiib ei tõuse,
liiga tugevasti kodu seob.
Lahkugu siit pele paljud teised,
olgu võõrsil sööki justkui peol.

Jäidki siia linnukesed väiksed
oma vaikse sügislauluga
ja me aias jällegi on päikest,
nagu õite ilus särab ta.

17.0kt. '60?

Kuremõõgad on pilvini sirutund,

vihmapiisku on õied neil täis.
Hall Eestimaa taevast, see kirutu,
jälle nukraks ja madalaks jäi.

Sajust porisel õueteel raputab
peni ennast kui pulstunud tont.
Läbi õhtu, mis vihma saputab,
gladiool on kui leegitsev lont.

Ta särab ja hõõgub ja punetab,
halle veepiisku kroonlehed täis.
ja istun ma akna all uneta,
nagu süda mull sinna jäi

/Ta särab ja hõõgub ja punetab,
piisad säramas kroonlehe peal
ja istun ma akna all uneta
nagu hõõguks mu süda seal.

1960

Ehale

Jonnipunn jäi ühte nurka,
karu teise seinä kurtma,
jänku pühib pisaraid –
kus me perenaine sai?

Ei ta omas keeles tralli,
ei tee meile kalli-kalli,
käsist-jalust meid ei vea.
Kus ta on? Kes seda teab?

Karu tatsas maja läbi.
Mis ta tagakambris nägi?
Padjal sõbrakese pea,
mängust midagi ei tea.

Käsi ümber nuku kaela,
unes salamisi naerab,
magama on jäänud ta.
Aeg ka neil nüüd uinuda.

Karu seinä najal tukkus,
kuni lõpuks ümber kukkus.
Edasi ta norinal
magas juba põrandal.

23.10.1960

LAPSELE

Pane patja pea ja sule silmad.
Kuuled – väljas laulab tuule suu
sulle laulu sügisesest ilmast,
aiast, milles lehed kistud puult.

Mis meil sellest, sul on soe ja mugav,
aina vatrada, naerdes piilud mind.
Sa ei tea, et siis, kui magad juba,
isa üksisilmi vaatab sind.

Sul on soe. Kuid rohkem veel võib-olla
sinu juurest sooja otsin ma.
Kahtlused ja mured on mul kallal,
sügistuuled hinges puhuvad.

Pane patja pea ja sule silmad,
nutku peale tuul kui haige hing.
Laulan sulle päikselisest ilmast,
sest sa ise valgustad ju mind.

19.10.1960

Ma korjan kokku need lehed,
mis on langenud nõtkelt kaselt,
võbisevalt haavalt ning jäigalt saarelt,
need, mille on pillanud punetav kukerpuu
ja paju ja vaher ja range tamm.
Lükin neist pärja
ilusa nagu korallide värvikus,
pärlite ja kalliskivide sära.

Kas sa põlgad seda odavaks?

Kas sa põlgad siis odavaks elu,
mis on täitnud oma kohustuse
looduse ja loomise ees,
loonud uut ja kaunist?

Lahkumisekski on ta ehtinud end.
Need päikesevärvid
on ju igavene ennustus:

Valgus võidab!

Hoia alles see pärg
ja elu suurele peole minnes
las ehib see su südant ja hinge.

1961

Kord laulsid siin linnud

ja laulsin ka mina,
tuul hällitas rukist
ja silmapiir sinas.

Näis kaugel kõik kaunis,
tuul suviselt hell,
kõrs uhkena püsti
suvepäikese all.

Ei vaikinud linnud,
mets helas ja kõlas,
ja kaasa ma laulsin,
kuigi puudusid sõnad.

Tean ainult, et oli
suurt rõõmu laul täis.
Nüüd äkki laul vaikis,
ma tummana käin.

Kõrs nukralt on lookas –
ta näeb oma surma,
tuul lõputult saagib
viisi lõputult kurba.

Ja oleks veel päikestki –
pilvi vaid voorib.
Kõik nukra ja halvas
aeg nüüd alasti koorib.

7.8.1961

KIVI JUURES

Täna taas käisin su juures,
sammeldund kivirahn.
Vaikisid kased suured,
jalge all lehepahn.

Sügis nii palju, nii palju
maha neid puudelt toob,
ududes koltub kõik haljus,
hajuvad suvelood.

Sinagi hellem siis näisid,
nüüd oled kõva ja külm.
Tihti sul istumas käisin,
olin siin küll ja küll.

Vaikus. Ja üksiku lehe
pudendab tuuleil.
Ilus, nii ilus on ehe,
mille ma kaasa siit viin,

26.09.1961

Koormaid tuleb ja tuleb,
kartuleid kastid on täis.
Ainult veel mõni vagu
võtta sel põllul jäi.

Hobune raskesti astub –
tallegi päev oli pikk.
Metsa alt põllule tuleb
varane hämarik.

Hakkab langema piisku,
harva ja arglikult veel.
Traktori mürin vaikib,
noppijad ruttavad teel.

Tühi ja mustendav väi
üksinda tukkuma jäi.
Võib-olla mälestus suvest
vagude vahel seal käib?..

Tasa sabistab vihma,
niisutab takjate päid,
Kollase põhu all kujad
kartuleid juba on täis.

31.10.1960

Kõleda sügishommiku tund.

Külmad on juba kõrvetand maad,
kõvaks kui kivi muunud on ta,
aga ei ole veel sadanud lund.

Rohi on koltunud, kõrbenudpruun,
vinge ja valus on kirdetuul,
taevas on klaasine, kõrge ja kõle,
valusalt, teravalt koiduviirg põleb.

Õõnsalt kõmiseb sammude kaja,
rahvast täis tänavad, tühjad on majad.

**Väljas nutab
tuulehoog,**

vastu akent lööb,
aga mul on kindel
soov
teha praegu tööd.

Aga nutab tuuleiil,
vastu akent lööb,
mõte nagu valguskiir
ringi uitab öös.

Rändab läbi metsa ta,
peatub külateel,
kus kord seisin
üksinda
videviku eel.

Linnulaulu kajasid
oli ümbrus täis,
mööda külamajasid
uni juba käis.

Läänes kumas ehaviir,
idas koidu äär,
ehatähe hõõguv kiir
säras metsa pääl.

Ma ei te, miks mulle
nii
kõik see mällu jäi,
miks ma ühtelugu siin
seda rada käin

siis, kui nutab tuuleiil,
vastu akent lööb,
mõttes olen tagasi
selles suveöös.

31.01.1957

AHVATLUS

Eha jälle kitsaks triibuks koondub.
kumab kuumalt, ennustades tuult.
Vihikud mu kurakäele joondund,
nende üle kummardun ma truult.

Põsel veelgi sügistuule hingus,
kõrvus helisemas loetud värss.
Ja ka minu Pegasus nüüd virgub
nagu ees tal oleks heinamärss.

Õhtutuulest värsiridu kuulen,
ehakumast aina sõnu loen.
Nõnda sünnibki ju minu luule,
mis mind ergutab ja on mul toeks.

Keegi puutus vihikute virnu
ja need põrandale maha lööb.
Ja mu värsid põgenevad hirmus –
laua juurde astus jälle Töö.

Minge, laulud, aga jälle tulge
siis, kui aega minul üle jääb,
elustage minu kuivand sulge.
Igal õhtul, teate, punab lääs.

okt. 1959

ÕHTU JÄRVEL

Järv on vaikseks jäänd öörahu ootel
nagu magama sätiks ta end.
Üle madalais mändides raba
suurde laande viib kotkast ta lend.

Tema tiibades tunda on jaksu,
ja ta hõikeis on varjatud jõud.
Peagi kõrgete kuuskede taha
kannab kotka ta tiibade sõud.

Kustub ehagi. Hämaral rabal
nüüd veel keerutab öökullipaar
nagu hääletud pimedusvaimud,
lennul riivavad peaaegu maad.

Järv tumeneb. Ammugi kotka
varjas mustendav kuuskede salk,
aga praegugi keegi kui lendaks
üle järve sealt raba alt.

Ta tiibades tunda on jõudu,
kuid ta hõige on igatsust täis,
sest järvele langenud uttu
ei tea, kes tal kaduma jäi.

12.10.1960

Org on vaikne ja tihedas udus,
läbi hädiselt kumab sealt kuu.
Oma lille ma pimedas otsin
sellel porisel sügisekuul.

Kased raagus ning haavadki paljad,
lehed kiskus neilt sügiseilm.
Nende kaskede tagant vist peagi
kerkib sinimust lumepilv.

Viimse lootuse tema siisatab,
oma lille siis kätte ei saa.
Sõrmed kohmas, ma otsin ja otsin
mööda lehtedest kaetud maad.

Siin ta õitses – ja enam ei ole.
Kuu vaob metsa ning valguski kaob
ja siin uduses orus kajab
südantlõhestav kaebelaul.

VAREMED

Vaikivad varemed, aastatest puretud,
seisvad jälle mu ees.
Täna nad näivad nii rõõmsad ja muretud
otsekui peole viiks tee.

Päikene luitunud müürisid säratab,
väheneb iidsuse hõng.
lähen ta erksusest loiuna ära ma,
lohiseb raskelt mu kõnd.

Ise ma olen kui muutunud varemeks,
mõttele langend kui võrk.
Oleks ju aeg, et mu luule areneks,
aga vist olen liig nõrk.

Otsekui aastad mu õlgasid rusuksid,
sulele asetand käe.
Pole vist päeva, mil endasse usuksin,
kahtluste lõppu ei näe.

Praegu nii kerge, nii kerge on murduda,
ligi võib olla ehk krahh.
Laup võib küll tähtsatest mõtetest kurduda,
sõnast jääb järgi vaid praht.

Laiali veab selle väiksemgi tuuleke,
aga ei parane ma.
Sõrme, näe, olen kord andnud ma luulele,
tagasi kätt nüüd ei saa.

SÖGISPIHLAKE

Läksid kured, läksid haned,
käisid esimesed hallad,
rästad juba lõpetasid
nakitsused pihla kallal.

Puu, mis nagu tuli ergas,
külmas tuules paljalt kõigub,
punast kleiti oma keeles
päevast päeva taga hõigub.

Aga linnud juba kaugel.
Kes teab, mitme mere taga
õhtul lõhnaval ja vaiksel
linnuparv ehk juba magab.

Ära nuta, pihlakene!
Varsti uued kevad ajad.
Siis su okstel tänutäheks
linnulaulu aina kajab.

1959

TBC

Peaaegu igal öösel viirastused
kui hundikarjad lõhestavad und.
Rind higist niiske, segi aetud ase,
ööd vahin pärast tunni järel tund.

Ei ole valu. Välja näen nii terve,
et tõuse üles, muudkui lõhu tööd,
kui poleks väsimust, mis imbub verre,
pea raskeks teeb ja tahte läbi sööb.

Ja ometi on väljas nõnda ilus
suur sügis näitab täies võimus end,
kõik jälle heaks teeb, küllastab ja silub,
mis poolikuna jättis suvest vend.

Ent jäid vaid öised uneviirastused
ning väsimus, mis tahte läbi sööb.
Saab päriskoduks segi haiglaase,
on kuskil kaugel armastus ja töö.

Lustivere sanatoorium

EHA AJAL

Vastu ehapuna särab
vihmapiisku aknal.
Millal tuul viib pilved ära?
Millal sadu lakkab?

Iile hulgub ümber maja,
palatisse puhub,
vihma vastu akent sajab,
viib me meelerahu.

Akna sulgen siis, kui tahan,
südant ju ei sule.
Nukrus nagu tuulepuhang
käib taas minust üle.

Vahin punetavat taevast,
vihmapiisku suuri.
Mille üle seal sa naerad
keset õhtutuuli?

Otsin ehast sinu pilku
soendavat ja puhast.
Midagi seal justkui vilkus...
Kuhu jäi ta, kuhu?

Kas ei kuule sa, kuis praegu
sind mu süda kutsub
selle nukra tunni aegu,
siis kui eha kustub.

HAIGLAÖÖ

Tuli kustub. Öö on pime,
palat magab rasket und.
Kordan mõttes sinu nime,
aina tunni järel tund.

Tuleb uni rahutuna,
unenägusid see täis.
Kunas tuleb valgus, kunas?
Viirastused ainult jäid.

Tule nüüd ja silmilt pühi
kummitused koledad.
Ma ju sinust mõelda tohin?
Sa ju oled olemas...

Ära mine enam öösse,
ulmaski mu juurde jää,
peata viirastuse sööste,
olles minu vastu hää.

1960? Tartu kopsukliinik

HAIGLAÕHTU

Jälle on õhtu ees,
lõputu, igav ja tühi.
Pimedus maja ees
vastu akent end nühib.

Kuhu panna küll end?
Kuskil ei ole paika.
Haiglane mõttelend
üles end leida ei aita.

Koledaid mõtteid see toob,
virildund, tigatedaid halbu,
Iga mu ilus soov
kui ahistav kammits jääb jalgu.

Niikuinii paljana käin,
rööviti, mida sai võtta.
Mure üksinda jäi
valusalt taga mind nutma.

3.dets.

Tahad feda,

miks nii tihti on nukrad mu silmad?

Küsi sügispäikeselt,

kui ta kiired

ei suuda enam soojendada maapinda

ja ta peidab oma jõuetuse

paksude pilvede taha.

Küsi linnult, kelle pesa on purustatud ning kelle

pojad viis minema naerunäoline kass,

miks on ta siristamises kurbus.

Küsi põdralt, kelle nahka on põletanud püssikuuli julmus,

miks ei lähe ta enam

tammemetsa kohisevasse ilus.

Ja lõpuks küsi inimeselt.

kelle silmad pimedus mõrvas,

kas ta tahaks näha.

Ta vastab: JAA!

